
КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

УДК 37.014.55:[37.013:6

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2026.19.363577>

ORCID <https://orcid.org/0009-0002-6317-2777>

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРОФЕСІЙНУ ОСВІТУ» (2025): ПЕРЕХІД ДО ГНУЧКОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Любов Кравченко,
докторка педагогічних наук,
професорка, професорка кафедри культурології, філософії та музеєзнавства;
головна редакторка журналу
«Ukrainian professional education = Українська професійна освіта»;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті здійснено аналіз нового Закону України «Про професійну освіту» як нормативної основи переходу до гнучкої моделі підготовки фахівців. Обґрунтовано, що ухвалення нового закону означає не часткове оновлення окремих положень, а зміну загальної логіки правового регулювання професійної освіти, її інституційної організації, змісту та механізмів взаємодії з ринком праці, а оновлену законодавчу модель зорієнтовано на подолання жорстко уніфікованого підходу до підготовки кадрів та посилення адаптивності системи до динамічних соціально-економічних умов, змін у структурі зайнятості, оновлення професійних вимог.

У дослідженні виокремлено основні напрями трансформації професійної освіти, закріплені в законі (розширення автономії закладів професійної освіти, інституціоналізація участі роботодавців в управлінні та формуванні змісту підготовки, упровадження колегіальних і наглядових механізмів), проведено типологію закладів, а також посилення зв'язку між освітнім процесом і потребами економіки. При обґрунтуванні гнучкості як системоутворювальної ознаки нової моделі професійної освіти з'ясовано, що її практичними виявами є можливість реалізації програм і курсів різної тривалості, модульна організація навчання, побудова індивідуальних освітніх траєкторій, визнання раніше здобутих результатів навчання та розвиток дуальної форми здобуття освіти.

Доведено, що важливою новелою закону є нормативне поєднання освіти і праці через оновлені механізми практичної підготовки та студентський трудовий договір, що є підставою розглядати професійну підготовку як цілісний процес формування компетентностей у реальному професійному середовищі. Окремо проаналізовано кваліфікаційний вимір реформи та визначено, що новий закон посилює результативний характер професійної освіти через відокремлення завершення освітньої програми від процедури підтвердження професійної кваліфікації у незалежних кваліфікаційних центрах, унаслідок чого підвищується значення зовнішньо верифікованого результату підготовки, а якість освіти набуває більш прикладного й об'єктивованого характеру.

Узагальнено, що Закон України «Про професійну освіту» (2025) формує нормативні передумови модернізації такої освіти як відкритої, варіативної, мобільної та соціально релевантної системи підготовки фахівців; водночас ефективність реалізації закладених у

ньому положень буде залежати від узгодженості підзаконного регулювання, спроможності інституційної інфраструктури та послідовності впровадження нових механізмів на практиці.

Ключові слова: Закон України «Про професійну освіту», концепція професійної освіти, фахові спеціалісти, гнучка модель підготовки, новий законодавчий підхід, роботодавці, індивідуальна освітня траєкторія, дуальна освіта, професійні кваліфікації.

Постановка проблеми. Професійна освіта в сучасних соціально-економічних умовах набуває особливого значення як інструмент забезпечення ринку праці кваліфікованими фахівцями, здатними швидко адаптуватися до технологічних змін, оновлення виробничих процесів і трансформації професійної структури зайнятості. Водночас традиційна модель професійної підготовки, побудована переважно на жорстко регламентованих освітніх траєкторіях, уніфікованих програмах і відносно обмеженій взаємодії із роботодавцями дедалі очевидніше втрачає здатність повною мірою відповідати динаміці сучасної економіки. За таких умов проблема оновлення правових та організаційних засад функціонування професійної освіти постає не лише як галузеве управлінське завдання, а як стратегічна передумова підвищення якості людського капіталу, конкурентоспроможності робочої сили та стійкості держави до структурних викликів.

Ухвалення Закону України «Про професійну освіту» (2025) актуалізувало потребу в науковому осмисленні нової моделі підготовки фахівців, орієнтованої на більшу гнучкість, варіативність і практичну релевантність освітнього процесу. Йдеться не лише про зміну окремих нормативних положень, а й про сутнісне переосмислення ролі професійної освіти в системі суспільного відтворення (Кравченко, Винничук, 2024). У центрі цієї трансформації перебувають: посилення автономії закладів освіти, розширення участі роботодавців у формуванні змісту підготовки, розвиток індивідуальних освітніх траєкторій, упровадження програм різної тривалості та інтенсифікація зв'язків між здобуттям освіти і підтвердженням професійних кваліфікацій. Унаслідок цього професійна освіта дедалі виразніше розглядається як відкрита й мобільна система, інтегрована з ринком праці, національною системою кваліфікацій та механізмами безперервного професійного розвитку.

Водночас перехід до гнучкої моделі підготовки фахівців не є автоматичним наслідком законодавчого оновлення, оскільки він потребує узгодження нормативних механізмів, інституційних практик і реальних можливостей суб'єктів освітнього процесу. На цьому тлі особливої актуальності набуває проблема виявлення потенціалу нового Закону України «Про професійну освіту» щодо подолання інерції попередньої системи, яка тривалий час характеризувалася обмеженою мобільністю, фрагментарною взаємодією з роботодавцями та недостатньою адаптивністю до швидких змін у професійному середовищі. Саме тому науковий аналіз нового законодавчого підходу є необхідним для з'ясування того, наскільки запропонована модель здатна забезпечити реальний перехід від формально унормованої підготовки кадрів до гнучкої, компетентісно зорієнтованої та соціально затребуваної системи професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема оновлення професійної освіти в Україні впродовж 2024–2025 років висвітлювалася переважно в нормативно-правовому, експертно-аналітичному та управлінському вимірах. У наявних джерелах домінують законодавчі акти, документи законопроектного супроводу, урядові та міністерські повідомлення, в яких обґрунтовуються засади реформування системи професійної освіти, її інституційне перезавантаження та узгодження з потребами ринку праці. Така структура джерельної бази свідчить про те, що досліджувана проблема наразі формується передусім як предмет державної освітньої політики й управлінського проєктування, тоді як її ґрунтовне педагогічне осмислення ще перебуває на стадії становлення.

Помітний аналітичний внесок у розкриття змісту нового законодавчого підходу зробила І. Іпполітова, яка зосередила увагу на ключових змінах, запроваджених Законом

України «Про професійну освіту». Дослідниця акцентує на переході до гнучкої моделі професійної освіти із залученням роботодавців, розширенні освітньої та фінансової автономії закладів, запровадженні наглядових рад, побудові програм на професійних стандартах, можливості індивідуальних освітніх траєкторій, розвитку дуальної форми навчання та перенесенні присвоєння кваліфікацій до незалежних кваліфікаційних центрів. Цінність цієї публікації полягає в тому, що вона не лише систематизує нормативні новели, а й пов'язує їх із потребою подолання дефіциту кваліфікованих кадрів та підвищення відповідності професійної освіти реальним запитам економіки.

У матеріалах Міністерства освіти і науки України проблема реформування професійної освіти розглядається крізь призму інституційних механізмів реалізації нового підходу. Зокрема, у фокусі офіційного дискурсу перебувають фінансова й кадрова автономія закладів, посилення ролі наглядових рад, інвестиційна взаємодія з бізнесом, грантова підтримка дуальної освіти, запровадження студентського трудового договору, а також перехід до кредитно-модульної організації підготовки і спрощення визнання результатів, здобутих у формальній та неформальній освіті. У такому ракурсі професійна освіта осмислюється не як ізольований рівень освітньої системи, а як гнучка платформа підготовки фахівців, інтегрована з виробництвом, зайнятістю та національною системою кваліфікацій.

Окремий аспект проблеми розкрито в публікації профспілки працівників освіти і науки України, де увагу зосереджено на правозастосовних наслідках набуття чинності новим законом. У цьому матеріалі проаналізовано зміст студентського трудового договору як інструменту поєднання навчання з виконанням трудових функцій, а також окреслено питання організації практичної підготовки здобувачів освіти на підставі договірних відносин між закладом освіти та роботодавцем. Водночас наголошено на наявності окремих практичних колізій і потребі додаткових роз'яснень щодо реалізації нових договірних механізмів, що підсилює дослідницький інтерес до проблеми не лише на рівні концепції, а й на рівні її впровадження.

Важливе значення для осмислення трансформації професійної освіти мають також сам Закон України «Про професійну освіту», попередній Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», що втратив чинність, а також документи законопроектного супроводу Верховної Ради України. Їх аналіз дає змогу простежити зміщення акцентів від жорстко регламентованої моделі функціонування системи до моделі, зорієнтованої на автономію, партнерство з роботодавцями, варіативність програм, кваліфікаційну мобільність і посилення зв'язку між освітою та працею. Отже, сучасні публікації та нормативно-аналітичні матеріали закладають достатню основу для дослідження нового закону, проте власне педагогічні, організаційні та соціально-економічні наслідки його реалізації потребують подальшого комплексного наукового вивчення.

Мета статті полягає в аналізі змісту Закону України «Про професійну освіту» (2025) в контексті переходу від моделі професійно-технічної освіти до гнучкої моделі підготовки кваліфікованих фахівців.

Виклад основного матеріалу. Прийняття Закону України «Про професійну освіту» доцільно розглядати як концептуально значущий етап модернізації національної системи підготовки кваліфікованих кадрів, оскільки його зміст відображає не локальне коригування окремих нормативних положень, а зміну засад правового регулювання цієї сфери. Водночас новий закон фіксує не лише структурне оновлення системи, а й суттєве коригування її поняттєво-категоріального апарату, оскільки перехід від моделі професійно-технічної освіти до моделі професійної освіти відображає ширше розуміння підготовки як гнучкого, багаторівневого й кваліфікаційно орієнтованого процесу, пов'язаного не тільки з первинним набуттям професії, а й з перепідготовкою, підвищенням кваліфікації та безперервним професійним розвитком фахівця. Якщо попередню модель професійно-технічної освіти було зорієнтовано переважно на відносно стабільне функціонування мережі закладів, уніфіковану організацію освітнього процесу та обмежену варіативність освітніх маршрутів, то новий закон формує правові передумови для динамічнішої системи, здатної реагувати на

структурні зміни економіки, трансформацію професій, оновлення технологій і диференційовані потреби здобувачів освіти (*Про професійну (професійно-технічну) освіту*, 1998; *Про професійну освіту*, 2025; Іпполітова, 2025).

У новому законодавчому вимірі професійна освіта постає не як замкнений сегмент освітньої системи, а як відкрита, функціонально мобільна підсистема, інтегрована з ринком праці, професійними стандартами та національною системою кваліфікацій. Саме цим зумовлено посилення автономії закладів професійної освіти, розширення участі роботодавців у формуванні та реалізації освітньої політики, упровадження колегіальних механізмів управління, а також закріплення можливості розроблення програм за участю представників сфери праці. У такий спосіб змінюється характер взаємодії між освітою й економікою, оскільки вона переходить із площини епізодичної співпраці у площину нормативно врегульованого партнерства, де якість підготовки фахівця стає спільною відповідальністю держави, закладу освіти та роботодавця (*Про організації роботодавців ...*, 2012; *Про професійну освіту*, 2025; *Висновок Головного комітету ...*, 2025; *МОН презентує проєкт нового закону ...*, 2024).

Принципово новим для вітчизняного правового поля є закріплення гнучкості як системоутворювальної ознаки професійної освіти. Йдеться про можливість реалізації програм і курсів різної тривалості, модульну організацію навчання, побудову індивідуальних освітніх траєкторій, визнання раніше здобутих результатів навчання та розвиток дуальної форми здобуття освіти. У поєднанні з новим підходом до присвоєння професійних кваліфікацій через незалежні кваліфікаційні центри це означає перехід від надмірно стандартизованої моделі підготовки до моделі, у якій освітній маршрут може варіюватися залежно від попереднього досвіду особи, потреб роботодавця та конкретного професійного запиту. Водночас закон фіксує і структурну модернізацію системи через перегляд типології закладів професійної освіти, відмежування механізмів забезпечення якості від суто ліцензійної логіки, а також поетапне впровадження нових фінансових інструментів, зокрема формульного підходу до фінансування (*Про професійну освіту*, 2025; *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій*, 2011; *Деякі питання Національного агентства кваліфікацій*, 2018; *Про затвердження Положення про Реєстр кваліфікацій*, 2021; *Деякі питання акредитації кваліфікаційних центрів*, 2021; *Закон України Про професійну освіту набув чинності ...*, 2025).

Не менш важливим вважаємо також те, що новий закон змінює конфігурацію зв'язку між здобуттям освіти і трудовою діяльністю. У цій логіці професійну підготовку розглядаємо не лише як процес опанування змісту освітньої програми, а як цілісну систему набуття компетентностей у безпосередньому зв'язку з професійним середовищем, виробничими процесами та кваліфікаційними вимогами. Запровадження студентського трудового договору, оновлення підходів до практичної підготовки та посилення ролі роботодавця у формуванні результатів навчання надають професійній освіті виразнішого прикладного характеру й водночас актуалізують потребу в узгодженні освітніх і трудових механізмів на рівні правозастосування (*Кодекс законів про працю України*, 1971; *Про затвердження Порядку надання робочих місць...*, 1999; *КМУ ухвалив проєкт Закону ...*, 2025; *Закон України Про професійну освіту набув чинності ...*, 2025). Таким чином, Закон України «Про професійну освіту» (2025) формує нову нормативну рамку, у межах якої професійна освіта набуває ознак відкритої, варіативної та практично зорієнтованої системи; його значення полягає в закріпленні переходу від адміністративно уніфікованої моделі підготовки кадрів до моделі, заснованої на адаптивності, партнерстві, кваліфікаційній визначеності та врахуванні реальних потреб суспільного розвитку. Саме ця логіка законодавчого оновлення зумовлює необхідність подальшого аналізу інституційних механізмів реалізації закону та ролі роботодавців у функціонуванні нової моделі підготовки фахівців.

Логіка законодавчого оновлення, окреслена нами вище, закономірно зумовлює потребу звернутися до інституційного виміру реформи, адже гнучкість професійної освіти не може бути реалізована виключно через проголошення нових принципів або зміну термінології.

Вона потребує перегляду організаційної архітектури системи, уточнення статусу її суб'єктів, перерозподілу управлінських повноважень і нормативного закріплення нових форм взаємодії між закладом освіти, державою та роботодавцем. Саме тому Закон України «Про професійну освіту» репрезентує не лише новий зміст підготовки фахівців, а й нову модель інституційного функціонування цієї сфери, у якій провідного значення набувають автономія закладів, багаторівневе управління та партнерська відповідальність за результати освітнього процесу (*Про професійну освіту, 2025; КМУ ухвалив проєкт Закону ..., 2025*).

Передусім інституційна трансформація виявляється у зміні підходу до правового статусу закладу професійної освіти. У новому законодавстві заклад розглядаємо не як суто виконавчу одиницю в ієрархічно організованій системі, а як суб'єкт, наділений ширшими можливостями щодо кадрового, організаційного та фінансового самоврядування. У матеріалах, що супроводжували розроблення та просування законопроекту, цю ідею послідовно пов'язували з необхідністю підвищення спроможності закладів оперативно реагувати на регіональні потреби ринку праці, оновлювати зміст підготовки, вибудовувати ефективнішу кадрову політику та раціональніше управляти ресурсами, переконуючи, що саме так автономія набуває не декларативного, а функціонального значення, оскільки є передумовою адаптивності, без якої сама ідея гнучкої моделі професійної освіти залишалася б нормативною абстракцією (*Про професійну освіту, 2025; Проєкт Закону про професійну освіту ..., 2025; Пояснювальна записка до проєкту Закону про професійну освіту ..., 2025; КМУ ухвалив проєкт Закону ..., 2025*).

Не менш суттєвою новелою стало розширення участі роботодавців у функціонуванні системи професійної освіти: якщо раніше їхня присутність у цій сфері нерідко мала фрагментарний або ситуативний характер, то новий законодавчий підхід передбачає інституціоналізацію участі представників сфери праці в управлінських і освітньо-змістових процесах (включення роботодавців до колегіальних органів і наглядових механізмів, участь у формуванні та погодженні освітніх програм, визначенні актуальних професійних потреб, організації практичної підготовки здобувачів освіти, у процедурах, пов'язаних із присвоєнням професійних кваліфікацій). Таку конструкцію узгоджено з чинним законодавством про організації роботодавців, яке закріплює їхнє право представляти й захищати свої інтереси у відносинах із державними органами та іншими суб'єктами суспільних відносин. Тому участь роботодавців у новій моделі професійної освіти набуває ознак не факультативної співпраці, а нормативно закріпленого партнерства, яке має безпосередній вплив на якість, релевантність і практичну результативність професійної підготовки (*Про організації роботодавців ..., 2012; Про професійну освіту, 2025; Іпполітова, 2025*).

Інституційна модернізація виявляється також у впорядкуванні самої структури системи професійної освіти. Одним із проявів цього є перегляд типології закладів, що відображає прагнення держави перейти від надмірно фрагментованої мережі до більш цілісної та функціонально зрозумілої організаційної моделі. У цьому контексті істотного значення набуває не лише скорочення кількості типів закладів, а й нормативне уточнення їхнього місця в системі, ролей та умов діяльності. Таке впорядкування підтримуємо з огляду на підвищення прозорості управління, спрощення регуляторного поля та створення передумов для більш узгодженого розвитку різних інституційних форм професійної освіти. У поєднанні з новими механізмами управління це сприяє переходові від інституційної строкатості, що часто ускладнювала координацію, до моделі, в якій структура системи підпорядковується спільній логіці ефективності, доступності та відповідності суспільному запиту (*Про професійну освіту, 2025; Іпполітова, 2025*). Конкретним виявом такого впорядкування є перегляд типології закладів професійної освіти. Якщо попередня система характеризувалася надмірною розгалуженістю організаційних форм, то новий закон орієнтує її на більш цілісну й функціонально зрозумілу модель (професійні коледжі, професійні ліцеї, заклади професійної освіти зі специфічними умовами навчання, військові заклади професійної освіти, навчальні центри, заклади при установах виконання покарань, заклади соціальної реабілітації), а також інші суб'єкти освітньої діяльності, правовий статус яких

конкретизується законодавством. Такий підхід спрямований не лише на скорочення формальної строкатості системи, а й на посилення її керованості, прозорості та нормативної визначеності (*Про професійну освіту*, 2025; Іпполітова, 2025). Закон у редакції станом на 1 березня 2026 року справді відображається як чинний, що дає підстави органам управління освітою використовувати цю типологію як актуальну нормативну основу побудови регіональних систем підготовки фахівців.

Інституційна перебудова не обмежується лише зміною внутрішньої організації закладів чи розширенням представництва роботодавців; у зазначеному контексті її стратегічний зміст полягає у формуванні нової культури управління професійною освітою, в також якій пріоритет надається взаємодії, спільному плануванню, розподіленій відповідальності та узгодженню освітніх рішень із потребами економічного розвитку (Кравченко, Саєнко, 2025). За таких умов заклад професійної освіти перестає бути лише виконавцем державного замовлення у вузькому адміністративному розумінні та набуває статусу активного інституційного учасника, здатного формувати власну траєкторію розвитку в межах загальнонаціональної політики. Саме ця обставина створює підґрунтя для подальшого розгляду того, яким чином гнучкість професійної освіти реалізується безпосередньо в організації освітнього процесу, у варіативності програм і в індивідуалізації підготовки фахівців.

Інституційна перебудова системи професійної освіти, розглянута вище, набуває практичного змісту лише за умови її реалізації безпосередньо в організації освітнього процесу. Саме тому наступним логічним кроком є аналіз тих механізмів, через які новий закон забезпечує варіативність навчання, індивідуалізацію професійної підготовки та адаптацію освітніх маршрутів до потреб здобувачів освіти й ринку праці. У цьому контексті гнучкість постає не лише як загальний принцип реформування, а як конкретна організаційно-педагогічна характеристика нової моделі професійної освіти, що передбачає можливість різних способів, темпів і форматів досягнення запланованих результатів навчання (*Про освіту*, 2017; *Про професійну освіту*, 2025).

Однією з провідних ознак цієї гнучкості є відхід від виключно уніфікованої, жорстко лінійної організації професійної підготовки. Новий закон орієнтує систему на реалізацію не лише повних освітніх програм, а й окремих дисциплін та освітніх компонентів різної тривалості, що розширює можливості побудови більш мобільних маршрутів входження в професію, підвищення кваліфікації, перепідготовки та оновлення професійних компетентностей. Такий підхід має принципове значення в умовах швидких технологічних змін, коли потреба в опануванні нових трудових функцій часто виникає швидше, ніж може бути реалізований повний цикл традиційної підготовки; тому модульність і варіативність програм варто розглядати як інструменти підвищення адаптивності професійної освіти, а не лише як технічні особливості її організації (*Проект Закону про професійну освіту ...*, 2025; *Пояснювальна записка до проекту Закону про професійну освіту ...*, 2025; *МОН пропонує для громадського обговорення проект Закону ...*, 2024).

Не менш важливою ознакою нової моделі є закріплення індивідуальної освітньої траєкторії як реального механізму професійного становлення здобувача освіти. У цьому випадку йдеться про можливість урахування попереднього освітнього і професійного досвіду особи, темпу її просування, обраної професійної цілі та конкретного запиту щодо результатів навчання. Зазначений підхід принципово змінює місце здобувача освіти в системі професійної підготовки, оскільки він перестає бути лише об'єктом стандартизованого навчального впливу і набуває статусу активного учасника власного освітнього маршруту (Кравченко, Ільченко, 2025). У ширшому педагогічному вимірі це означає посилення особистісного підходу в професійній освіті, коли зміст, послідовність і спосіб опанування освітніх компонентів дедалі більше співвідносяться з індивідуальними можливостями та професійними намірами здобувача (*Про освіту*, 2017; *Про професійну освіту*, 2025; *МОН презентує проект нового закону ...*, 2024).

Суттєвого значення в цій логіці набуває визнання результатів навчання, здобутих у різних формах освіти. Перехід до гнучкої моделі підготовки фахівців передбачає, що освітня система має бути спроможною не лише навчати, а й адекватно ідентифікувати, співвідносити та зараховувати вже сформовані компетентності; це відкриває ширші можливості поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, а також створює передумови скорочення тривалості навчання у випадках, коли особа вже володіє частиною необхідних результатів. У такому розумінні гнучкість професійної освіти безпосередньо пов'язується з кваліфікаційною прозорістю, модульністю змісту та можливістю накопичення і подальшого використання освітніх досягнень упродовж професійного життя (*Про затвердження Положення про Реєстр кваліфікацій*, 2021; *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій*, 2011).

Отже, гнучкість освітнього процесу в новій моделі професійної освіти виявляється у варіативності програм, можливості їх різнотривалого й модульного структурування, визнанні раніше здобутих результатів навчання та побудові індивідуальних освітніх траєкторій; завдяки цим характеристикам професійна підготовка набуває більш адаптивного, мобільного та адресного характеру. Водночас така організація освітнього процесу природно підводить до питання про те, як у оновленому законодавчому полі поєднуються навчання і професійна діяльність та як реалізуються механізми практичної підготовки здобувачів освіти.

Гнучкість освітнього процесу, розглянута вище, набуває завершеного функціонального змісту лише тоді, коли професійна підготовка виходить за межі аудиторного навчання і вбудовується у реальне професійне середовище; саме тому одним із напрямів реалізації нового Закону України «Про професійну освіту» є нормативне переосмислення співвідношення між освітнім процесом, практичною підготовкою та трудовою діяльністю здобувача освіти; професійну освіту тлумачать як процес набуття компетентностей у безпосередньому зв'язку з виробничими, організаційними та технологічними умовами майбутньої фахової діяльності. Така модель гармонізує із загальною орієнтацією реформи на підвищення релевантності підготовки та наближення освітніх результатів до реальних кваліфікаційних потреб ринку праці (*Про професійну освіту*, 2025; *КМУ ухвалив проєкт Закону ...*, 2025). Виразним правовим інструментом такого поєднання стає студентський трудовий договір, запроваджений через зміни до трудового законодавства у зв'язку з набуттям чинності нового закону; його сутність полягає в тому, що здобувач освіти отримує можливість поєднувати навчання на робочому місці, наприклад – за дуальною формою, з виконанням трудових функцій у межах освітньої програми. При цьому законодавець принципово пов'язує зміст праці студента з професійною спрямованістю його підготовки, що виключає використання такої праці поза освітньою метою або в цілях, не передбачених договором і програмою навчання. У правовому сенсі це означає, що трудова діяльність перестає бути зовнішнім щодо освіти додатком і входить до структури професійної підготовки як її змістово та організаційно врегульований компонент (*Кодекс законів про працю України*, 1971; *Про професійну освіту*, 2025; *Закон України Про професійну освіту набув чинності ...*, 2025).

Показовими є зміни у сфері практичної виробничої підготовки: новий закон визначає, що її організація здійснюється на підставі договірних відносин між закладами професійної освіти та роботодавцями, а виконання роботи під час проходження практики може передбачати виплату винагороди здобувачеві освіти. Таким чином, практична підготовка набуває виразнішого правового статусу та виводиться з площини допоміжної організаційної процедури у площину врегульованого механізму формування професійних компетентностей. Водночас ця новела зумовлює низку правозастосовних викликів, оскільки новий закон не містить прямої вказівки на типову форму договору, яка раніше була прив'язана до підзаконного механізму виробничого навчання і практики. Саме тому в сучасному нормативному полі виникає потреба в додатковому роз'ясненні договірних процедур, аби уникнути колізій між новими освітньо-трудовами відносинами та попередньою адміністративною практикою їх оформлення (*Про затвердження Порядку надання робочих місць...*, 1999; *Про професійну освіту*, 2025; *Закон України Про професійну освіту набув чинності ...*, 2025).

Нова модель поєднання освіти і праці змінює характер відповідальності роботодавця: якщо в попередній системі його участь часто обмежувалася наданням бази практики, то тепер роботодавець дедалі більше інтегрується у процес формування результатів навчання, розглядається не лише організаційним партнером, а й фактичним співучасником професійного становлення здобувача освіти, оскільки освітній результат формується в умовах реального робочого місця, із дотриманням виробничої дисципліни, технологічних вимог та графіків, узгоджених з освітньою програмою. Унаслідок цього дуальна форма та інші моделі навчання на робочому місці починають виконувати не ілюстративну, а системну функцію, створюють умови для ранньої професійної соціалізації, адаптації до виробничого середовища й формування стійкого зв'язку між навчанням і працевлаштуванням (*Про організації роботодавців ...*, 2012; Іпполітова, 2025; *МОН презентує проєкт нового закону ...*, 2024).

У підсумку новий закон закріплює принципово таку модель взаємодії освіти і праці, в якій практична підготовка та трудова діяльність здобувача освіти інтегруються в єдиний процес формування професійної компетентності; цей підхід не лише підсилює прикладний характер професійної освіти, а й створює передумови для зміни критеріїв її результативності, де визначального значення набуває не сам факт завершення навчання, а підтвердження здобутої кваліфікації та готовності до професійної діяльності. Це зумовлює необхідність звернутися до аналізу кваліфікаційного виміру реформи та оцінити, як саме новий закон пов'язує результати навчання з процедурами присвоєння, підтвердження й визнання професійних кваліфікацій; коли визначальним стає не стільки проходження освітньої програми, скільки підтвердження того, що здобувач справді опанував компетентності, співвіднесені з професійним стандартом і відповідним рівнем Національної рамки кваліфікацій. Новий закон закріплює модель, у межах якої кваліфікація дедалі чіткіше відокремлюється від самого факту навчання і переходить у площину незалежного оцінювання результатів, що принципово змінює місце документа про освіту в системі професійної підготовки, адже він фіксує завершення освітньої програми, тоді як професійна кваліфікація підтверджується через окрему процедуру в кваліфікаційному центрі (*Про професійну освіту*, 2025; *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій*, 2011; *Про затвердження Положення про Реєстр кваліфікацій*, 2021; *Деякі питання акредитації кваліфікаційних центрів*, 2021).

Вагоме значення має запровадження механізму, за яким після успішного завершення навчання здобувач отримує можливість пройти оцінювання результатів навчання у кваліфікаційному центрі, самостійно обраному ним у межах наявної інфраструктури; за результатами такого оцінювання кваліфікаційний центр присвоює повну або часткову професійну кваліфікацію та видає відповідний сертифікат. У такий спосіб вітчизняна система професійної освіти наближається до моделі, де кваліфікаційний результат верифікується не лише самим закладом освіти, а й інституційно відокремленим суб'єктом, що підсилює об'єктивність оцінювання, поглиблює зв'язок між освітньою підготовкою і вимогами професійного середовища, а також створює передумови для більшої довіри до присвоєних кваліфікацій з боку роботодавців; законом передбачені спеціальні запобіжники, коли за відсутності доступного кваліфікаційного центру або за наявності обмежень для осіб з особливими освітніми потребами відповідне рішення приймається за участю Національного агентства кваліфікацій (*Про професійну освіту*, 2025; *Деякі питання Національного агентства кваліфікацій ...*, 2018; *Деякі питання акредитації кваліфікаційних центрів*, 2021). Показовим є зв'язок кваліфікаційного механізму з інструментами забезпечення якості; новий закон встановлює результативний критерій оцінки діяльності закладу професійної освіти, коли високий відсоток відмов у присвоєнні кваліфікації випускникам стає підставою для проведення позапланового інституційного аудиту, а за повторення такої ситуації може призвести до зупинення або припинення дії ліцензії за відповідною професійною кваліфікацією. Отже, якість у новій моделі не зводиться до формального дотримання процедурних вимог освітнього процесу і не ототожнюється автоматично із самим фактом наявності ліцензії, а пов'язується з реальною результативністю підготовки, яка перевіряється

через незалежне підтвердження професійної кваліфікації та може мати прямі регуляторні наслідки для освітньої діяльності за відповідною кваліфікацією. У цьому полягає принципова відмінність нового підходу від попередньої практики, де акцент частіше зміщувався на організаційну відповідність, а не на зовнішньо підтверджений підсумковий результат (*Про професійну освіту*, 2025; Іпполітова, 2025).

Водночас аналіз комплексу законодавчих і супровідних матеріалів дає підстави стверджувати, що практична реалізація нової моделі буде поетапною і не позбавленою складнощів; це пов'язано із потребою в розвитку мережі кваліфікаційних центрів, оновленні професійних стандартів, належному функціонуванні Реєстру кваліфікацій та з особливостями дії перехідних положень самого закону. Зокрема, окремі норми щодо наглядових рад та призначення керівників набирають чинності з 12 вересня 2026 року, положення щодо обсягів видатків з місцевих бюджетів – з 1 січня 2027 року, норма щодо обсягу фінансування – з 1 січня 2030 року; перехідні положення визначають поетапні мінімальні орієнтири для формування обсягу фінансування прийому на навчання з 2026 до 2029 року та передбачають реорганізацію державних і комунальних закладів професійної освіти з контингентом понад 400 здобувачів до 1 вересня 2027 року в некомерційні товариства. Усе це свідчить про вибір еволюційної моделі реформи, в якій гнучкість має забезпечуватися через поєднання нових механізмів із поступовою перебудовою інституційної інфраструктури (*Закон України Про професійну освіту набув чинності ...*, 2025). Таким чином, кваліфікаційний вимір нового Закону України «Про професійну освіту» засвідчує перехід до такої моделі, у якій освітній процес, практична підготовка, незалежне оцінювання та механізми забезпечення якості поєднуються в єдину систему підтвердження професійної спроможності особи. Саме в цьому полягає стратегічний потенціал реформи, оскільки вона спрямована не лише на оновлення правових формулювань, а на зміну способу співвіднесення освіти з працею, кваліфікацією та суспільним запитом на компетентного фахівця.

Висновки. Отже, Закон України «Про професійну освіту» закріплює перехід від адміністративно уніфікованої моделі підготовки кваліфікованих кадрів до більш гнучкої системи, зорієнтованої на адаптивність, варіативність освітніх маршрутів і тісніший зв'язок із ринком праці. Його зміст засвідчує посилення автономії закладів професійної освіти, інституціоналізацію участі роботодавців, розширення можливостей індивідуалізації навчання та нормативне поєднання освітнього процесу з практичною і трудовою діяльністю здобувачів освіти. Принципово важливим результатом реформи є зміщення акценту з формального завершення навчання на підтвердження реальної професійної кваліфікації через незалежні механізми оцінювання, що підсилює результативний характер професійної підготовки. Водночас ефективність нової моделі залежатиме від узгодженості підзаконного регулювання, спроможності інфраструктури системи освіти та послідовності впровадження передбачених законом механізмів. Загалом же новий закон створює нормативні передумови для модернізації професійної освіти як відкритої, мобільної та соціально релевантної системи підготовки фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

- Висновок Головного комітету щодо проекту Закону про професійну освіту № 13107-д.* Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Верховна Рада України. (2025). Взято з <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56189>
- Деякі питання акредитації кваліфікаційних центрів:* постанова Кабінету Міністрів України № 986. (2021). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2021-p>
- Деякі питання Національного агентства кваліфікацій:* постанова Кабінету Міністрів України № 1029. (2018). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2018-p>
- Закон України «Про професійну освіту» набув чинності.* Профспілка працівників освіти і науки України. (2025). Взято з <https://pon.org.ua/novyny/12279-zakon-ukrainy-pro-profesiinu-osvitu-nabuv-chynnosti.html>
- Іпполітова, І. (2025). *Новий закон про професійну освіту: ключові зміни.* Взято з <https://ces.org.ua/novuj-zakon-pro-profesijnu-osvitu-klyuchovi-zminy/>

- КМУ ухвалив проєкт Закону, який змінить правила роботи всієї системи професійної освіти.* Міністерство освіти і науки України. (2025). Взято з <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-zakonoproekt-iakui-zminyt-pravyly-roboty-vsiiei-systemy-profesiinoi-osvity>
- Кодекс законів про працю України.* № 322-VIII. Верховна Рада України. (1971). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
- Кравченко, Л., & Винничук, Р. (2024). Етико-аксіологічний аспект фахової підготовки магістрів гуманітарної галузі. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*, 15, 9-22. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.15.312078>
- Кравченко, Л., & Саєнко, О. (2025). Національна свідомість та національно-правова культура: проблеми формування. *Ukrainian Professional Education = Українська професійна освіта*, 17, 9-18. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.17.342358>
- Кравченко, Л., & Льченко, О. (2025). Критичне мислення майбутніх фахівців: сутність і зміст поняття. *Ukrainian Professional Education = Українська професійна освіта*, 18, 208-215. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.18.347751>
- МОН презентує проєкт нового закону «Про професійну освіту».* Міністерство освіти і науки України. (2024). Взято з <https://mon.gov.ua/news/mon-prezentuie-proiekt-novogo-zakonu-pro-profesiinu-osvitu>
- МОН пропонує для громадського обговорення проєкт Закону України «Про професійну освіту».* Міністерство освіти і науки України. (2024). Взято з <https://mon.gov.ua/news/mon-proponuie-dlia-gromadskogo-obgovorennia-proiekt-zakonu-ukrainy-pro-profesiinu-osvitu>
- Пояснювальна записка до проєкту Закону про професійну освіту № 13107-д.* (2025). Взято з <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56189>
- Про затвердження Національної рамки кваліфікацій:* постанова Кабінету Міністрів України № 1341. (2011). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>
- Про затвердження Положення про Реєстр кваліфікацій:* постанова Кабінету Міністрів України № 620. (2021). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/620-2021-p>
- Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами закладів професійної (професійно-технічної) освіти виробничого навчання та виробничої практики:* постанова Кабінету Міністрів України № 992. (1999). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-99-p>
- Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності:* Закон України № 5026-VI. (2012). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17>
- Про освіту.* Закон України № 2145-VIII. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Про професійну (професійно-технічну) освіту.* Закон України № 103/98-ВР. (1998). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>
- Про професійну освіту.* Закон України № 4574-IX. (2025). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20>
- Проєкт Закону про професійну освіту № 13107-д: Картка законопроєкту.* (2025). Взято з <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56189>

REFERENCES

- Vysnovok Holovnoho komitetu shchodo proiektu Zakonu pro profesiinu osvitu* [Conclusion of the Main Committee on the draft Law on Vocational Education] No 13107-d. Komitet Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan osvity, nauky ta innovatsii. Verkhovna Rada Ukrainy. (2025). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56189> [in Ukrainian].
- Deiaki pytannia akredytatsii kvalifikatsiinykh tsentriv* [Some issues of accreditation of qualification centers]: postanova Kabinet Ministriv Ukrainy No 986. (2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2021-p> [in Ukrainian].

- Deiaki pytannia Natsionalnoho ahentstva kvalifikatsii* [Some issues of the National Qualifications Agency]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No 1029. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2018-p> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro profesiinu osvitu" nabuv chynnosti* [The Law of Ukraine "On Vocational Education" entered into force]. Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky Ukrainy. (2025). Retrieved from <https://pon.org.ua/novyny/12279-zakon-ukrainy-pro-profesiinu-osvitu-nabuv-chynnosti.html> [in Ukrainian].
- Ippolitova, I. (2025). *Novyi zakon pro profesiinu osvitu: kliuchovi zminy* [New Law on Vocational Education: Key Changes]. Retrieved from <https://ces.org.ua/novyj-zakon-pro-profesijnu-osvitu-klyuchovi-zminy/> [in Ukrainian].
- KMU ukhvalyv projekt Zakonu, yakyi zminyt pravyla roboty vsiiei systemy profesiinoi osvity* [The Cabinet of Ministers adopted a draft law that will change the rules of the entire system of vocational education]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2025). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-zakonoproekt-iakyi-zminyt-pravyla-roboty-vsiiei-systemy-profesiinoi-osvity> [in Ukrainian].
- Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy* [Code of Labor Laws of Ukraine]. No 322-VIII. Verkhovna Rada Ukrainy. (1971). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> [in Ukrainian].
- Kravchenko, L., & Vynnychuk, R. (2024). Etyko-aksiolohichni aspekt fakhovoi pidhotovky mahistriv humanitarnoi haluzi [Ethical and axiological aspect of professional training of masters in the humanitarian field]. *Ukrainian Professional Education = Ukrainska profesiina osvita*, 15, 9-22. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.15.312078> [in Ukrainian].
- Kravchenko, L., & Saienko, O. (2025). Natsionalna svidomist ta natsionalno-pravova kultura: problemy formuvannia [National consciousness and national legal culture: problems of formation]. *Ukrainian professional education = Ukrainska profesiina osvita*, 17, 9-18. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.17.342358> [in Ukrainian].
- Kravchenko, L., & Ilchenko, O. (2025). Krytychne myslennia maibutnikh fakhivtsiv: sutnist i zmist poniattia [Critical thinking of future specialists: the essence and content of the concept]. *Ukrainian professional education = Ukrainska profesiina osvita*, 18, 208-215. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.18.347751> [in Ukrainian].
- MON prezentuie projekt novoho zakonu "Pro profesiinu osvitu"* [The Ministry of Education and Science presents a draft new law "On Professional Education"]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024). Retrieved from <https://mon.gov.ua/news/mon-prezentuie-proiekt-novogo-zakonu-pro-profesiinu-osvitu> [in Ukrainian].
- MON proponuie dlia hromadskoho obhovorennia projekt Zakonu Ukrainy "Pro profesiinu osvitu"* [The Ministry of Education and Science proposes for public discussion a draft Law of Ukraine "On Vocational Education"]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024). Retrieved from <https://mon.gov.ua/news/mon-proponuie-dlia-gromadskogo-obgovorennia-proiekt-zakonu-ukrainy-pro-profesiinu-osvitu> [in Ukrainian].
- Poiasniuvalna zapyska do projektu Zakonu pro profesiinu osvitu* [Explanatory note to the draft Law on Vocational Education] No 13107-d. (2025). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56189> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii* [On approval of the National Qualifications Framework]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No 1341. (2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Reiestr kvalifikatsii* [On approval of the Regulation on the Register of Qualifications]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No 620. (2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/620-2021-p> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia robochykh mist dlia prokhodzhennia uchniamy, slukhachamy zakladiv profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity vyrobnychoho navchannia ta vyrobnychoi praktyky* [On Approval of the Procedure for the Provision of Workplaces for Students, Students of Vocational (Vocational) Education Institutions of Industrial Training and Industrial Practice]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No 992. (1999). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-99-p> [in Ukrainian].

- Pro orhanizatsii robotodavtsiv, yikh ob'iednannia, prava i harantii yikh diialnosti* [On employers organizations, their associations, rights and guarantees of their activities]: Zakon Ukrainy No 5026-VI. (2012). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17> [in Ukrainian].
- Pro osvitu* [About education]. Zakon Ukrainy No 2145-VIII. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
- Pro profesiinu (profesiino-tekhnichnu) osvitu* [On professional (vocational) education]. Zakon Ukrainy No 103/98-VR. (1998). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-vr> [in Ukrainian].
- Pro profesiinu osvitu* [About professional education]. Zakon Ukrainy No 4574-IX. (2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20> [in Ukrainian].
- Proiekt Zakonu pro profesiinu osvitu* [Draft Law on Vocational Education] No 13107-d: Kartka zakonoproiektu. (2025). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56189> [in Ukrainian].

LAW OF UKRAINE «ON VOCATIONAL EDUCATION» (2025): TRANSITION TO A FLEXIBLE MODEL OF TRAINING SPECIALISTS

Liubov Kravchenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Cultural Studies, Philosophy and Museology;
Editor-in-Chief of the journal
«Ukrainian professional education = Українська професійна освіта»;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

This article analyzes the new Law of Ukraine «On Vocational Education» as the regulatory framework for the transition to a flexible model of professional training. It is argued that the adoption of the new law signifies not merely a partial update of individual provisions, but a shift in the overall logic of the legal regulation of vocational education, its institutional organization, content, and mechanisms of interaction with the labor market. The updated legislative model is aimed at overcoming the rigidly unified approach to training personnel and provides for strengthening the adaptability of the system to dynamic socio-economic conditions, changes in the structure of employment, and updating professional requirements.

The study highlights the main areas of transformation in vocational education enshrined in law (expanding the autonomy of vocational education institutions, institutionalizing employer participation in the management and content development of training programs, introducing collegial and supervisory mechanisms), a typology of institutions is provided, and the link between the educational process and the needs of the economy is strengthened. In substantiating flexibility as a system-forming feature of the new model of vocational education, it has been established that its practical manifestations are the possibility of implementing programs and courses of varying duration, modular organization of training, the construction of individual educational trajectories, the recognition of previously acquired learning outcomes, and the development of a dual form of education.

It has been proven that an important novelty of the law is the normative combination of education and work through updated mechanisms of practical training and student employment contracts, which provides grounds for considering professional training as an integral process of competence formation in a real professional environment. The qualification dimension of the reform has been analyzed separately, and it has been determined that the new law enhances the effectiveness of vocational education by separating the completion of the educational program from the procedure for confirming professional qualifications in independent qualification centers, as a result of which the importance of externally verified training results increases, and the quality of education becomes more applied and objective.

In general, the Law of Ukraine «On Vocational Education» (2025) establishes the regulatory framework for modernizing such education as an open, flexible, mobile, and socially relevant system for training specialists. at the same time, the effectiveness of the implementation of its provisions will depend on the consistency of subordinate regulation, the capacity of the institutional infrastructure, and the consistency of the implementation of new mechanisms in practice.

Keywords: *Law of Ukraine «On Vocational Education», concept of vocational education, professional specialists, flexible training model, new legislative approach, employers, individual educational trajectory, dual education, professional qualifications.*